

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/105558>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-08 and may be subject to change.

H e t d u e l

Mariano José de Larra (1809-1837) is Spanjes grootste auteur uit de romantiek. Schreef poëzie, toneel en een roman, maar is vooral bekend geworden dank zij de artículos die hij voor diverse periodieken schreef en waarin hij op bijtende wijze de zeden en gewoonten van zijn landgenoten aan de kaak stelde. Op 15 februari 1837 schoot hij een kogel door zijn hoofd. Aanleiding voor zijn zelfmoord was een op de klippen gelopen verhouding. Larra was echter niet alleen op het gebied van de liefde maar ook op dat van de politiek een diep ontgoocheld mens geworden: hij had elk vertrouwen in een beter, liberaler, verstandiger, 'verlichter' Spanje verloren. Dank zij de scherpe wijze waarop hij over de problemen van zijn vaderland schreef, zou Larra vele grote schrijvers na hem tot voorbeeld strekken, onder wie Clarín, de leden van de Generatie van '98 en Juan Goytisolo. "Het duel" verscheen voor het eerst in Revista Mensajero van 27 april 1835.

Het zou van erg veel ongeloof getuigen te ontkennen dat we leven in het tijdperk van de verlichting en van de hoogste vorm van beschaving; de mens is inmiddels doorgedrongen tot de waarheid en de huidige generatie laat zich bij al haar doen en laten leiden door de strengste rede.

Omdat we ons vandaag met een ander onderwerp bezighouden, zullen we het niet hebben over de staat van volmaaktheid die op het gebied van de godsdienst en de politiek is bereikt, twee zaken die een zeer essentiële rol spelen in onze huidige manier van leven en waaraan de mensen al het gewicht toekennen dat zij ongetwijfeld verdienen. Wat het eerste betreft is er niets waar we ons zorgen over hoeven te maken, er is niets aan te merken op ons; en wanneer we vol trots zeggen dat de mens het meest volmaakte wezen is, het best afgewerkte produkt van de schepping, dan voegen we aan de algemeen erkende waarheden alleen maar een nog evidentere waarheid toe. We mogen trots zijn op onszelf. Dat we vooruitgang hebben geboekt op politiek gebied, daarvan getuigen de stabiliteit die we hebben bereikt, onze uitgekristalliseerde ideeën en principes; we weten nu niet alleen wat de juiste regeringsvorm is, de enige juiste, het ware geheim om een goed georganiseerde samenleving tot stand te brengen en in stand te

houden, maar we weten hem ook in te voeren en plukken er de vruchten van, in alle pais en vree. Over de grondslagen ervan zijn we het allemaal eens, en onze geest is zó verlicht dat wanneer we eenmaal weten wat de waarheid en het politiek belang van de samenleving is, er geen burgeroorlogen meer kunnen zijn bij ons, geen twisten; die zijn er dan ook niet. Dat er oorlogen zijn geweest in tijden van barbarij en achterlijkheid, toen het zelfs noodzakelijk was geweld te gebruiken om de mens duidelijk te maken welke God hij moest aanbidden of welke vorst hij moest dienen... niets vanzelfsprekender dan dat. Omdat de meeste mensen toen onwetend en weinig verlicht waren en ze over geen enkel onderwerp uitgekristalliseerde ideeën hadden, moesten ze wel ten prooi vallen aan een menigte eierzuchtigen, die tegengestelde belangen hadden. Nu echter, in het tijdperk van de verlichting, is het nauwelijks denkbaar dat er nog oorlog is op de wereld; er zijn dan ook geen oorlogen. En mochten ze er wel zijn, dan zou dat zijn ter verdediging van positieve rechten, van materiële belangen, en niet van een achternaam, niet van de naam van een afgod. Het bewijs is niet moeilijk te vinden. In dat oorlogje dat nu in onze provincies is uitgebroken¹, gaat het ongetwijfeld om rechten die helder en duidelijk zijn; en bovenal: wanneer een van de betrokken partijen zich blindelings in de strijd mocht werpen zonder te weten waarvoor zij vecht, dan zou dat zeker niet de meest verlichte partij zijn, dat wil zeggen de liberale partij. Deze weet heel goed waarvoor zij vecht; zij vecht voor wat zij heeft, voor wat men haar heeft toegekend, voor wat zij heeft veroverd.

In een tijd waarin men de dingen zo helder ziet en waarin smadelijke handelingen zo weinig meer voorkomen, in het tijdperk van de verlichting is een van de dingen waarop de publieke opinie het meest gefixeerd is de eer, een raadselachtig fenomeen waarvoor in geen enkele oude taal een woord bestond, althans niet in de betekenis die wij er vandaag de dag aan geven. Deze eer, kind van de Middeleeuwen en van de samenvloeiing van Goten en Arabieren, is men, tegelijk met de beschaving, zo goed gaan begrijpen en vervolmaken, dat er vandaag de dag niet één mens is die niet op zijn eigen manier zijn eigen eergevoel heeft: iedereen heeft zijn eer.

In de oude tijden, tijden van chaos en barbarij, was het zo dat wie een ander onheus bejegende en daarbij misbruik maakte van de voorsprong (van welke aard dan ook) die hij op de ander had dank zij de omstandigheden of zijn vermetelheid, zichzelf vernederde, en zonder dat dat met zoveel woorden werd gezegd, was hij de onteerde. Nu is het precies omgekeerd. Als een laaghartig of malicieuze persoon u onheus bejegt, dan bent u de vernederde. Krijgt u een klap? Iedereen

kijkt op u neer, niet op wie u de klap gaf. Zijn uw vrouw, uw dochter of uw geliefde in gebreke gebleven jegens u? U bent uw eer kwijt. Wordt u bestolen? U, bestolen en wel, bent arm en bent daarom onteerd. Degene die u heeft bestolen, die rijk is geworden, is een eerwaardig man. Hij rijdt in uw rijtuig en is een fatsoenlijk man, een heer. U moet nu te voet, u bent ordinair volk, schorem. Allemaal wonderen van de Verlichting!

In de oude geschiedenis komt men geen enkel voorbeeld van een duel tegen. Agamemnon beledigt Achilles, en Achilles sluit zich op in zijn tent, maar eist geen genoegdoening. Alcibiades heft zijn stok naar Themistocles en de grote Themistocles wordt, in de woorden van onze moderne beschaving, een held op sokken.

Afgezet tegen het lange bestaan van de wereld is het duel gisteren pas uitgevonden: men heeft er ongeveer zesduizend jaar over gedaan om in te zien dat wanneer iemand een ander slecht behandelt, hem altijd nog een middel rest om de schade die hij heeft berokkend te vergoeden, namelijk de ander doden. De mens vordert maar langzaam met die vooruitgang van hem, en al gaat hij zonder twijfel richting waarheid, het duurt lang eer hij haar vindt.

Maar toen men het duel eenmaal had gevonden, konden vorsten en volkeren het, aangezien het om een goede zaak ging, niet snel genoeg tot wet verheffen, en vele eeuwen lang bestond er onder edellieden geen andere manier van berechten en vonnissen dan het gevecht. Degene die gedood werd, degene die het leven liet, die was toentertijd altijd de schuldige: wat dit betreft is alles nog steeds bij het oude. Maar de sporen van onze vooruitgang volgend, creëerden de rechters een plaats voor zichzelf in de samenleving en werd het gerechtshof opgericht, met in zijn gevolg secretarissen, notarissen, processtukken, openbare aanklagers en advocaten; het instituut bestaat nog steeds en het lijkt een lang leven beschoren te zijn. Men werd het er over eens dat de godsoordelen (die naam had men, dank zij de hardnekkigheid waarmee men voortdurend God in onze beuzelarijen mengde, aan de juridische tweegevechten gegeven) een slechte zaak waren. Toen verhieven de vorsten in naam van de Allerhoogste hun stem en zeiden tegen hun volkeren: "Geen godsoordelen meer; voortaan zullen wij recht spreken."

Niet lang nadat de godsoordelen waren verboden, werd ook het duel verboden; maar al zei de wet: "Gij zult niet duelleren," de mensen zeiden: "Wij zullen u niet gehoorzamen." En een schrijver met een uitstekend oordeelsvermogen beweert dat de verbreiding van het duel het grootst was in periodes van streng verbod. Wanneer een misdrijf ingeburgerd raakt, is er geen straf die het de kop kan indrukken. En inderdaad, tegen

iemand zeggen "Indien u zich laat vermoorden, krijgt u de doodstraf" is hem ertoe aanzetten de wetgever midden in zijn gezicht uit te lachen; het is bijna net zo belachelijk als de doodstraf die in sommige landen tegen zelfmoord bestaat; een wijze wet die bepaalt dat iedereen die zich van het leven berooft, ter dood wordt gebracht, ongetwijfeld om hem een lesje te leren.

Naar aanleiding hiervan zou meer in het algemeen kunnen worden opgemerkt dat de mensen altijd alleen die wetten hebben gehoorzaamd die hun hebben gelast te doen waar zij zin in hadden; de overige wetten werden altijd overtreden en verloren ten slotte hun geldigheid. De lezer kan hier misschien een belangrijke gevolgtrekking uit maken.

En inderdaad, door het duel in uiteenlopende periodes te verbieden heeft men precies hetzelfde gedaan als de tuinman die geen vruchten wil en ze daarom weggooit; zolang de boom nog overeind staat, zal deze hem elk jaar opnieuw werk bezorgen.

Zolang de eer de bevoorrechte positie blijft houden die men haar heeft gegeven; zolang er nog waarde wordt gehecht aan de publieke opinie en zolang de wet niet in overeenstemming is met de publieke opinie, zal het duel een onvermijdelijk gevolg zijn van deze maatschappelijke tegenstrijdigheid. Zolang iedereen lacht om degene die zich straffeloos laat beledigen of om degene die naar de rechter stapt met de boodschap "Ze hebben me beledigd," zal iedereen die gekrenkt wordt, moeten kiezen tussen sterven en de risee van de samenleving worden. Iedereen met het hart op de juiste plaats zal niet lang hoeven na te denken over deze keuze, en dezelfde rechter die met het wetboek in de hand de agressor of, met hetzelfde gemak, de uitgedaagde tot de dood veroordeelt, ruilt wellicht zijn pen in voor de degen wanneer hij schadeloosstelling wil omdat hij persoonlijk beledigd is.

Anderzijds, als men voorbijgaat aan het eergevoel als min of meer decente of verheven traditie en als men van het duel alleen het vereffenen van een persoonlijke rekening in ogenschouw neemt, dan vind ik, eerlijk gezegd, dat de moordenaar niet het recht heeft een ander van het leven te beroven, en wel om twee redenen: in de eerste plaats omdat hij dat tegen de wil van de ander doet, de eigenaar van dat leven; in de tweede plaats omdat hij er niets voor in de plaats geeft.

Het duel heeft heel verschillende periodes en fasen gekend; aanvankelijk streden de duellisten op leven en dood, met alle denkbare wapens, en na hen hun helpers; een belediging liep toen altijd uit op een kleine veldslag. Daarna kreeg je het duel dat duurde tot het eerste bloed vloeide. Het eerste begrijp ik zonder het goed te keuren; het tweede kan ik begrijpen noch goedkeuren; iets ridiculers

bestaat niet; de secondanten of getuigen zijn in de plaats van de helpers gekomen, en hun taak beperkt zich er tegenwoordig toe te verhinderen dat zij in hun trouweloosheid misbruik maken van hun moed of van hun angst. In plaats van het blanke wapen wordt nu vaak het pistool gebruikt, het wapen van de lafaard, waardoor de moed niets anders rest dan te sterven, en waardoor de bedrevenheid infaam wordt wanneer de ene partij superieur is aan de andere en nutteloos wanneer ze niet onderdoen voor elkaar.

De vrijheid, om niet te zeggen de losbandigheid van mijn verbeelding heeft mij echter verder gevoerd dan ik van plan was te gaan: toen ik aan dit artikel begon, was het niet mijn bedoeling te onderzoeken of de moderne samenlevingen goed begrijpen wat eer is, en ook niet of dit woord wel iets inhoudt; omdat ik deel uitmaak van deze samenleving en haar tradities me met de paplepel zijn ingegoten, zal ik me geen voorstander verklaren van door de publieke opinie afgewezen wetten en nog minder van een door de rede afgekeurd gebruik. Ik moet bekennen dat ik hieromtrent altijd zal denken als Rousseau en de strengste moralisten en wetgevers, maar zal handelen als de eerste de beste losbol uit Madrid. Inconsequent gedrag, triest erfdeel van de mens!

Mijn bedoeling was eenvoudigweg over een gebeurtenis te schrijven waarvan ik niet zo lang geleden ooggetuige was; maar aangezien ik, om zo te zeggen, alleen maar aanwezig was bij de ontknoping, zullen mijn lezers het me niet kwalijk nemen wanneer ik mijn relaas *ab ovo* vertel.

Mijn vriend Carlos, de zoon van de markies van ***, was de erfgenaam van aanzienlijke bezittingen, wat in zijn geval, in tegenstelling tot wat je bij de beau monde ziet, het minst achtenswaardige van zijn omstandigheden was. Carlos werd aanbeden door zijn ouders, die alle zorg aan zijn opvoeding hadden besteed die men zich maar kan voorstellen; toen hij toetrad tot de beau monde, beschikte hij over intelligentie, over kennis, over al die hoogst noodzakelijke overtuigingen, over een erfenis die het fortuin van verschillende families kon garanderen, over een verschijning die geschapen was voor het fortuin van vele vrouwen en over een karakter dat een fortuin werd voor ieder die er afhankelijk van was.

Maar helaas is het verschil tussen domme en intelligente mensen doorgaans alleen maar dat eerstgenoemden domme dingen zeggen en laatstgenoemden domme dingen doen; mijn vriend deed zijn intrede in de beau monde en moest dus korte tijd later wel verliefd worden; fantasierijke mannen hebben heel pikante of heel gevoelige vrouwen nodig, en dit soort vrouwen schijn je beter een ander toe te kunnen wensen dan jezelf. De jonge Adela was zonder enige twijfel van het pikante soort; zij beschikte over een wellicht

al te uitgesproken schoonheid waarvan ze zich heel goed bewust was, en haar ouders hadden geprobeerd haar op te tuigen met alle goede eigenschappen van de beau monde; de beau monde verstaat onder goede eigenschappen van een vrouw wat men bij een geweer onder bereik en bij een jager onder precisie verstaat; Adela was, met andere woorden, geheel volgens de regelen der vernietigingskunst opgevoed tot een aanvalswapen; als kokette vrouw was zij helemaal af en in staat wie dan ook af te maken; hoewel ze nauwelijks enig gevoel had, kon zij op bewonderenswaardige wijze dat gevoelige gedrag veinzen waar je in deze tijd niet zonder kunt wil je ook maar één enkele triomf behalen; ze zong met een fatale loomheid; ze keek je aan met de ogen van een zieltogend slachtoffer terwijl zij in werkelijkheid de beul was; ze danste als een lusteloze nimf; ze sprak met onschuldige, ontroerde stem, en zo nu en dan verlichtte een vonkje intelligentie of charme haar sombere conversatie zoals een bliksemschicht een lichtstraal over een donkere nacht uitstrooit.

Hoe Adela te weerstaan? Zij was de waarheid te midden van het bedrog, de onschuld te midden van het kwaad, zo zei mijn vriend toen hij haar in de beau monde ontmoette; zij was de hemel op aarde.

De ouders wilden niets liever; het ging om een schitterende partij, voor allebei was de bruiloft een investering, en zo kwam het dat wat zonder staatsraison niet meer dan een affaire of een ongelukje zou zijn geweest, een huwelijk werd. Maar wanneer de beau monde offers wil, dan ook helemaal; en Carlos werd helemaal geofferd. Het slachtoffer diende opgetuigd en wel naar het altaar te gaan. De zaak werd beklonken: na korte tijd waren Carlos en Adela man en vrouw.

Ik heb vaak horen zeggen dat er na een kokette vrouw meestal een goede moeder komt; ook komt er na regen meestal zonneschijn. Ik ben echter van mening dat een vrouw die slecht begint, nog slechter eindigt. Adela's voorbeeld bewijst mijn gelijk. Het was een halfjaar geleden dat zij zich met Carlos in de echt had laten verbinden; de mode eiste een zekere scheiding, een zekere veronachtzaming. Wat zou de beau monde niet gelachen hebben om een man die attent was voor zijn vrouw? Adela was op haar beurt te goed opgevoed om acht te slaan op haar man. De beau monde is zo leuk en de jonge mannen zijn zo aardig! Wat doet u wanneer u tijdens een rigaudon in uw hand wordt geknepen? Wat antwoordt u wanneer ze maar tegen u blijven zeggen dat u zo interessant bent? Hoe zou u uw deuren kunnen sluiten wanneer u de hele dag bezoek krijgt? U moet ze open houden, en het liefst wagenwijd.

Een uiterst welgemanierde jongeman was het gewiektst en had de langste adem, en uiteindelijk omhelsde Adela de regels van de

beau monde; de jongeman was hoogmoedig; hij behoorde niet tot het legertje doorsnee-aanbidders en leek Adela geen blik waardig te keuren; bij kokette vrouwen die gewend zijn te triomferen, kwam het zelden voor dat je je doel niet via deze weg bereikte. Adela wilde haar deugdzaamheid niet verliezen... maar Eduardo was zo hoogmoedig!!! Zij moest hem een lesje leren; dat was niet slecht; het was een spel; het begint altijd als spel. Hoe het afloopt, zal ik niet vertellen; maar bij Adela liep het af zoals het altijd afloopt.

Mijn vriend had de pech niet het type echtgenoot te zijn dat een hoge leeftijd bereikt door elke dag de blinddoek van het huwelijk om te doen, maar kreeg eerst een vaag vermoeden van wat er aan de hand was en wist het daarna zeker. Het werd helaas een schandaal en de beau monde eiste genoegdoening. Aan Carlos de taak die te geven. Eduardo werd uitgedaagd, en toen mijn hulp als secondant werd ingeroepen, kon ik niet anders dan de genoegdoening bijwonen. Om vijf uur 's ochtends stonden de twee tegenstanders en hun secondanten bij de poort van ..., vanwaaruit wij ons naar de plaats begaven die vaak het schouwtoneel is van dit soort gevechten. Het was niet zo'n gevecht dat afgesloten hoorde te worden met een licht ochtendmaal. Een vrouw was in gebreke gebleven en als schadeloosstelling eiste de eer de dood van twee mannen. Onbegrijpelijk maar waar.

Het terrein werd uitgekozen, het teken werd gegeven en de twee schoten werden tegelijkertijd gelost; korte tijd later had een waardevol lid van de samenleving de geest gegeven. Carlos was gesneuveld, maar zijn vrouw en zijn eer waren gered.

Gisteren was het een jaar geleden dat Carlos was overleden; zijn familie en zijn vrienden bewenen hem nog steeds.

Dit is nu de beau monde! Dit is nu de eer! Dit is nu het duel!

Vertaling en inleiding: Maarten Steenmeijer

NOOT VAN DE VERTALER

1. Verwijzing naar de Eerste Carlistenoorlog (1833-1839), die uitbrak naar aanleiding van de beslissing van Ferdinand VII om zijn broer Carlos, de wettige troonopvolger, te passeren en zijn dochter Isabel als troonopvolgster aan te wijzen. Het conflict liep uit op een bloedige burgeroorlog tussen conservatieven en liberalen, die aan honderdduizenden Spanjaarden het leven kostte.